

Med Skovhistorisk Selskab i Småland

*Af: Skovtaksator Børge H. Larsen.
Lindum Skovridergård, Tjele.*

Særintryk af artikel i Rummeteren - Skov Klub Information

AUGUST 1998

Med Skovhistorisk Selskab i Småland

Af: Skovtaksator Børge H. Larsen, Lindum Skovridergård, Tjele.

26 deltog i Skovhistorisk Selskabs ekskursion i Sverige, 24. - 26. september 1993

Det var første gang i Skovhistorisk Selskabs historie, at man foretog en ekskursion uden for landets grænser. Men det blev vel den mest vellykkede tur, vi nogensinde har haft. Vi besøgte mange spændende og smukke steder, der rigtigt præsenterede sig i det pragtfulde efterårsvejr. Men at det hele blev så stor en oplevelse skyldes især vore svenske værter, der havde gjort alt muligt for, at vi kunne få et godt indtryk af skove og natur i Småland.

I første række skal nævnes Lars Kardell, professor ved Sveriges Lantbruks-universitet, der på fortrinlig vis havde lagt det hele til rette, og som fulgte os på hele turen.

Fredag d. 24. september startede den jyske afdeling med 20 deltagere til Växjö, hvor vi overnattede på vandrehjemmet ved Helgasjön.

Hovedbygningen på Huseby Bruk.

På Huseby bruk

Lørdag morgen mødtes vi ved Huseby gods med Lars Kardell. Han indledte med at fortæle, at det svenske skovbrug blev beskyldt for alt, hvad der gik galt med hensyn til naturen i Sverige. Menneskets udnyttelse af skoven begyndte jo langt tilbage i tiden. Man skulle jo bruge brænde til at varme sig ved og til at lave mad på. Den industrielle udvikling tog sin begyndelse med anlæg af vandmøller. Senere kom der savværk og derefter jernværk.

Jernværket havde sin storhedstid, da man fik Skåne, Halland og Blekinge tilbage. Man solgte kanoner til alle - også til danskerne.

Til Huseby hører 2123 ha, hvoraf de 1550 ha er produktionsskov. Huseby har i 1800-tallet tilhørt familien Hamilton, der i 1840'erne opførte den statelige hovedbygning. Frøken Florence Stephens testamenterede hele Huseby til den svenske stat i 1979.

Huseby Bruk. Hestestalden, hvor vi indtog frokosten.

Efter den historiske indledning fortalte jägmästare Tommy Knutsson, Växjö skogförvaltning, om Domänverkets udvikling. Da vi gjorde ophold i Alvesta kommune, var der en kommunesekretær, der berettede om Husebys betydning for kommunen.

Efter en dejlig tur rundt på Husebys terræn var Alvesta kommune vært ved en lækker frokost i den gamle hestestald.

Spor af kulsvidning og skovens mystik

Efter det hyggelige måltid tog Lars Kardell os med ud til en 78-årig rødgranbevoksning, hvor man kan finde spor af tidligere tiders fremstilling af trækul. Da man for ca. 300 år siden begyndte den industrielle periode, lavede man trækul. Man dækkede milerne til med jord, og derved fremkom de huller, som vi endnu kan se i skovbunden, hvor man også finder trækul.

Man blev ved med at have kulsvidning til i begyndelsen af 1900-tallet. Den, der havde ryddet et stykke skov for at bruge træet til trækul, fik derefter lov til at tage en afgrøde med kartofler, og derefter sprang stykket i skov påny.

Ved milerne havde man en 'koja' (hytte), hvor man boede. Når det var vinter, kom man herud i slæde og hentede trækul.

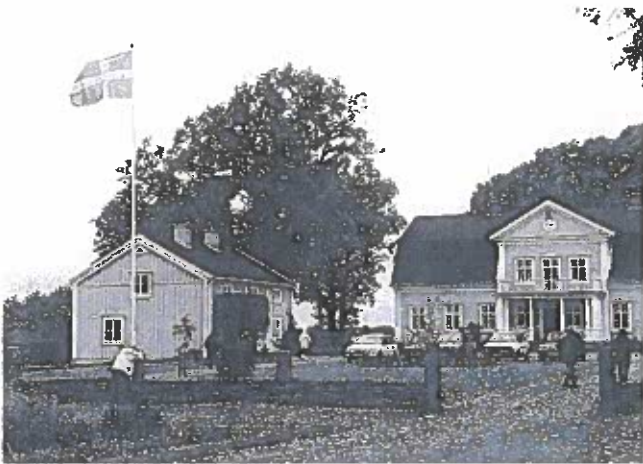
Prof. Lars Kardell fortæller om kulmiler og ulvegrave i præsteskovene.

Skovens mystik blev mange gange oplevet her ved milen.

Kardelle fortæller med et blink i øjet, at i Tivedens Nationalpark er der fundet omkring 250 steder, hvor man har brændt trækul, og til trods herfor er Tiveden 'urskog' iflg. den svenske naturfredningsforening.

Mange steder opstod der konkurrence mellem kulsvierne, og som følge heraf opstod der monopoler inden for visse områder.

I 1850-70 får man i Sverige indført det dansk-ty-ske ordnede skovbrug, hvor man ofte anvendte frø af udenlandsk oprindelse og i mindre grad selvsåning. Skoven, vi nu befinder os i, tilhører kirken. Her skal man motionere. Der er anlagt vandrestier på 3 km, dækket med flis.

Flaget var hejst på herregården Tagel.

Herregården Tagel - her forskes i landbrug og skovbrug

Fra præsteskovene kørte vi gennem det afvekslende landskab hen til Tagel, der ejes af den Rappe-von Schmiterlöwska Stiftelse. Flaget er hejst, og vi bliver meget gæstfrit modtaget af forvalterparret Birgitta og Harald Lönegård, der byder os på kaffe med lækre kanelboller og Sarah Bernard-kager til.

Efter kaffen tager Kardell, der er medlem af stiftelsens bestyrelse, os med rundt i de skønne værelser. "Tagel er et hjem og ikke et museum", og det mærker man tydeligt, når man bevæger sig rundt i disse stuer. Kardell fortæller, at landbruget trækkes med et "strålende underskud", der betales af skoven, hvor der hugges 6000 m³ pr. år. Tagel er i dag på 1390 ha, hvoraf de 1155 ha er produktiv skov.

Stiftelsens formål er forskning i land- og skovbrug. Den sidste ejer af Tagel, Adelheid von Schmiterlöw, var født i en tid, hvor kvinderne skulle lære at brodere, skrive breve og berette sagaer. Adelheid blev uddannet på en kunsthøjskole i Göteborg. Det huslige havde hun ikke spor forstand på. Når husbestyrerinden var på ferie, måtte Adelheid bo på hotel. Ved sin død i 1959 havde 'frøkenen på Tagel' boet på sin ejendom i 77 år.

Efter at have beset de mindere ge-makker, begiver vi os ud i skoven, hvor Lars Kardell har anlagt en hel række prøveflader, der kan fortælle os om miljøet. Vi beser en meget flot skovfyrbævnings fra 1817, der indeholder 700 m³ og repræsenterer en værdi af 2 mill. sv. kr. Kardell har lavet undersøgelser om, hvad skoven kan producere af blåbær, tyttebær og svampe.

Fra skoven ved Tagel.

Apropos svampe - gåden med mykorrhizer-svampe er ikke løst. Den, der gør det, bliver millionær.

Den meget indholdsrige dag afsluttes med en festlig middag i restaurant 'Vårdshuset', der er nabo til vandrehjemmet.

Vil gerne bevare 'torpare-landskabet'

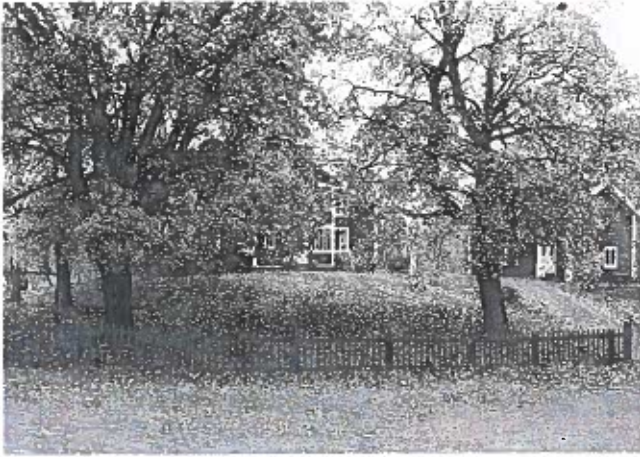
Søndag formiddag kører vi igennem de efterårsfarvede skove op til Lädja, hvor 'fritidsbonden', landsantikvarie (olddidsforsker) Karl Johan Krantz tager os. Stedet her er helt anderledes end Huseby og Tagel. Krantz begynder med at fortælle, at hvor vi står nu, er der ingen 'brugsparter', stedet er uden adel - men med et utroligt antal sten.

Landsbyen her omtales som en 'utgård' (under hovedgård hørende, som selvstændig avlsbrug, især med kvægopdræt, drevet gård). I 1600-tallet blev den til to halvgårde.

Under udskiftningstiden 1827 havde den ene halv gård én ejer, mens den anden ejedes af fire. Landsbyen bestod af mange og små agre. Eng-området var meget vigtigt. Uden engene kunne man ikke have

Lädja. Hestene giver gode muligheder for at redde landskabet, som det så ud for et par hundrede år siden.

En af de smukke gårde i Lädja.

mange kreaturer, og uden kreaturer fik man ikke meget gødning.

Senere stiftede man et landhusholdningsselskab, og der blev ansat en konsulent.

Krantz fortæller, at der, hvor de store sten lå fra naturens hånd, der anbragte man de sten, man samlede op på marken. Når man byggede et stendige, gravede man en fordybning, således at stenvuren hældede indad. Stedets opdykningshistorie går langt tilbage. Man har dateret trækul, der går tilbage til bronzealderen.

I dag affolkes området. De allerfleste landboere har deres arbejde i byen. Dyreholdet er formindsket; det betaler sig ikke. Hestene giver gode muligheder for at redde landskabet, som det så ud for et par hundrede år siden.

Ved et stendige ser vi småbladet lind, der i Sverige kun formerer sig ved rod- og stødskud. Krantz beretter, at omkring 1800 var ulvene en plage her. Almuen skulle jage dem. I 1868 blev den sidste ulv nedlagt i Småland. Man siger, at her er ulve igen, men ingen har set dem. Mange lam er blevet revet, men det har nok været en hund.

Efter denne vandring i det gamle og nye smålandske landskab drog vi til Växjö, hvor Rappe-von Schmiterlöwska Stiftelsen og Sveriges Lantbruksuniversitet var værter ved en fin frokost.

Kort fra 1661 fortæller om Smålands skovhistorie

Fra Växjö begav vi os ud til ruinerne af Kronobergs slot, hvor professor Lars-Olof Larsson førte os ind i stedets historie. Kronoberg var først biskoppens bolig, og han ejede det til 1542. Da kom der et bondeoprør med Niels Dalu som anfører. Herfra styrede han oprøret mod Gustav Vasa et helt år. Da Gustav Vasa havde vundet, besatte han borgen, der skulle beskytte kronen mod bønderne.

Senere blev det en fæstning mod danskerne. To gange, i 1570 og 1612 har danskerne belejret Kronoberg. Efter Roskildefreden i 1658 gik borgen i forfald.

Skovene i Småland har i tidligere tider set helt anderledes ud end i dag. Først efter 1500 kommer granen mere og mere ind. For at illustrere skovens udbredelse og sammensætning uddeles en fin kopi

Kronoberg, der blev brugt som fæstning mod bønderne - og mod danskerne.

af et kort fra 1661. Kortet giver et godt indtryk af løvskovens udbredelse. Skoven har haft stor betydning for den smålandske bonde. Uden skoven havde han ikke kunnet eksistere. Skoven gav ham bygningstømmer og rigeligt med brænde, jagt og vildt.

Vi burde ikke tale om Sten- og Jernalder, men om 'træalderen', og den varer helt frem til plastikalderen.

Carl von Linné har skrevet: "Hernede i Småland er engen mere blomsterrig end andre steder, fordi den aldrig græsses af kreaturer". Hernede havde man også tjærebrænding; man 'malkede' fyrren for tjær. En tønne tjære var meget mere værd end en tønne korn (I dag kan man ikke få sort tjære i Danmark?) 20 procent af den svenske tjæreeksport kom fra Småland. Der var 250 savværker i Kronobergs län (Småland).

Småland har et broget landskab. Det gælder også idag. 10 procent af indbyggerne er beskæftiget ved jordbrug. Indtil 1940 var det 50 procent.

Ja, utroligt meget oplevede vi på de to dage i september 1993, og vi kan ikke takke Lars Kardell nok for denne indføring i Smålands skovhistorie.

Referenten beklager, at beretningen om denne Skovhistorisk Selskabs eneste udlandsfærd først kommer nu, men den har været godt arkiveret. Litt.:1991 Kardell, Lars: 'Betesdriften på Tagel'.

Numre? Det klarer vi:

Redaktion:
Administration:
Per Thomsen, Hørvænget 56, 4690 Haslev.
Tlf. 5631 3332. Mobil 4076 6661.
Fax. 5631 6362.
Giro 6 33 59 50.

Ansvarshavende og stof til bladet:
Henry L. Nielsen, Venusvej 6, 8723 Løsning.
Tlf. 7565 1714. Mobil 2166 8536.
Fax. 7579 0216.

Henvendelse i dagtimerne:
Christin Olander, Tybrindvej 4, 5592 Ejby.
Tlf. 6478 1299.